

aqua examinentur. Fratricidas autem ^{et parricidas,} A siue sacerdotum interfectores et hujusmodi capitulum criminum reos archipresbyter assignet comiti, vel duci, qui per manum et ventrem ferratos, de regno ejiciat, ut instar Cain jugi et profugi circumceant terram. Tabernam quoque, quæ est radix omnium malorum, et parari et paratam comparari prohibemus. Et qui fuerit hujus decreti violator tabernarius, in foro ad palum suspensus, et usque ad præconis fastidium cæsus, depiletur; res tamen ejus non infiscentur, sed potus tantum in terram projiciatur, ne quis eo polluat; potatores autem deprehensi non prius de carcere exeant, quam in fiscum ducis unusquisque tercentos nummos componat. Fora vero Dominicis diebus fieri

interdicimus, quæ imo maxime in his celebrant regionibus, ut cæteris diebus suis vacent operibus. Si quis autem Dominicis diebus vel festis publicè ad ecclesiam ferri indictis, in servili opere inventus fuerit, ipsum opus, et quod in opere inventum fuerit, archipresbyter tollat, et tercentos nummos in fiscum ducis componat. Et qui in agris, vel silvis sepeliunt mortuos, ab hujusmodi archipresbyter ovem tollat, et tercentos nummos in fiscum ducis solvant; mortuum tamen in polyandrio fidelium condemnat denuo. Hæc sunt quæ Deus oculi, hæc sunt quæ S. Adalbertus pertæsus, non sans deseruit oves, et ad exteras maluit ire doctores greges. Severus episcopus dixit: «Ista ducis delicta justa sit anathemate firma.»

APPENDIX AD SÆCULUM IX

ANNO DOMINI DCCCLX

ANGILBERTUS PUSTERLA

ARCHIEPISCOPUS MEDIOLANENSIS

NOTITIA HISTORICA IN ANGILBERTUM

(UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 79.)

Angilbertus Pusterla Angilberto, hujus nominis primo, successit an. 827. Hic ille Angilbertus est quæ tantæ dignitatis corrupit felicitas, cum aliquandiu moderatione antea usus prudenter Mediolanensem administrasset Ecclesiam. Suffultus enim, ut quidam narrant, Magni Caroli privilegiis et gratiis, charusque Ludovico Pio imperatori Lotharioque ejusdem filio, a Romana Ecclesia ita defecit, ut per inauditam superbiam cum Romano pontifice de potestate deque dignitate decertare non verecundaretur. Pessimam exemplum ita ad successores pertransiit, ut per ducentos ipsos annos ea contumacia illos abduxerit infelicitate. Cæterum hic Angilbertus confirmationem omnium privilegiorum, a Carolo olim Magno suæ Ecclesie concessorum a Ludovico Pio obtinuit; exstatque ejusdem epistola ad eundem imperatorem de rerum ecclesiasticarum statu, quem illius jussu, adjuncto sibi Andrea patriarcha Aquileiensi collega, recognoverat. Caloceri reliquias transtulit. Plura donaria Ambrosianæ basilicæ ejusque monachis dilargitus est, quos Gaudentium abbatem præfecerat, quos ideo pluribus aliis immunitatibus atque favoribus firmavit, ut in ipsius diplomate videre est, cui momentum addidit Lotharii imperatoris auctoritas. Illud nos ex authentico exemplari eruimus sacre Romanæ Rotæ oblatum, cum inter Ambrosianum clerum monachosque gratis de jurisdictione exæstuasset.

RESCRIPTUM

Consultationis seu exhortationis episcoporum ad dominum Hludovicum imperatorem

(BALUZ., *Capitul.* II, 351.)

Domino gloriosissimo regi Hludovico pax et vita et victoria ministretur a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo.

Nos quidem in Dei nomine ANGILBERTUS archiepiscopus et ANDREAS patriarcha una cum JOSEPH archicapellano, cum ad hanc synodum in urbe regia Ti-

cino congregatam venissemus, replicavimus eis vestram exhortationem, qua viva voce ad nos fuistis, flagrantes Spiritus sancti munere, et illius quam hujus ætatis teneritudo capere potuisse videtur, totius modestiæ et gravitatis atque sapientie conditam protulimus, etiam et coram eis

elegi fecimus commonitorium a vestra nobis magnificencia traditum. Quibus auditis, omnes unanimiter pro vestra indole omnipotenti Deo dignissime gratias gerunt quia populo suo tam piissimum tamque sanctissimum principem dedit, qui cuncta ordinabiliter disponere cupit.

CAP. I. Et quoniam religiosa sollicitudo vestra nimium de conversatione episcoporum, presbyterorum et cæterorum clericorum quærere studuit, nos quoque, quo regulariter melius fieri potuit, eundem ordinem servamus. Episcopum quidem ita conversari debere pronuntiamus ut ejus vita recte vivendi sit norma. Presbyteros vero et clericos ita vivere oportet ut subditæ plebi exemplo suæ conversationi roficiant. Et quidam coepiscoporum nostrorum, qui bonæ conversationis sibi conscii sunt, palam ateri recusabant, ne sui ipsorum laudatores viderentur. Qui vero negligentiam suam recognoscunt, noxæ humani ingenii se ipsos accusare verebantur. Juxta commonitionem tamen vestram diligentius perscrutantes, quosdam quales desideratis, qualesque populi Dei pastores et rectores esse decet, invenimus. Quorundam vero negligentiam vel erga clericorum suorum custodiam vel erga plebium sollicitudinem reperimus; quibus ut aliquantulum emendandi spatium tribuatis, humilliter petimus. Qui si cito delicta non correxerint, severiori sententiæ subacebunt.

CAP. II. Cæterum si quilibet laicorum vel clericorum contra episcopum vel alicujus ordinis clericum aliquid queritur, noverint nos paratos et legitimam præbere audientiam, et si quid perperam gessisse probati fuerint, debita animadversione puniri.

CAP. III. Doctrina vero et prædicatio in populum, partim episcoporum et reliquorum sacerdotum, partim vero populi negligentia, non sicut necessarium est procuratur. Et sacerdotum quidem incuria nullatenus est excusanda. Quidam vero laici et maxime otentes ac nobiles, quos studiosius ad prædicationem venire oportebat, juxta domos suas basilicas abent; in quibus divinum audientes officium, ad majores ecclesias rarius venire consueverunt (1). Et cum soli afflicti et pauperes veniant, quid aliud vult ut mala patienter ferant illis prædicandum est? Si autem divites, qui pauperibus injuriam facere soliti sunt, venire non renuerint, admoneri tique possent ut elemosynis peccata sua redimerent et a fluxu rerum temporalium se abstinerent. Admonendi sunt igitur potentes ut ad majores ecclesias, ubi prædicationem audire possint, conveniant, et quantum dono omnipotentis Dei divitiis et honoribus cæteros antecedunt, tanto ad audiendum præcepta conditoris sui alacrius festinent.

CAP. IV. Quidam autem comites et vassi dominici presbyteros et clericos nostros cæteros, quod nec episcopis facere licet, absque nostra licentia recipiunt. Insuper etiam ubicunque ordinatorum, et quosdam de quibus dubium est utrum consecrati sunt,

in parochiis nostris absque nostra examinatione missas celebrare faciunt. Quod ne ulterius fiat, omnimodis est inhibendum. Quare in ordinandis plebium rationibus civium instituta [presbyteris canonum inst.] servantur, et pestiferæ ambitionis vitium radicitus extirpetur, et neque ob quorundam propinquitatem, neque pro alicujus familiaritatis gratia, neque, quod maxime detestandum, propter pecuniarum acceptionem, indignus quilibet ordinetur. Et primum quidem ipsius loci presbyteri vel cæteri clerici idoneum sibi rectorem eligant. Deinde populi qui ad eandem plebem aspici sequantur assensus. Si autem in ipsa plebe talis inveniri non potuerit qui illud opus competenter peragere possit, tunc episcopus de suis, quem idoneum judicaverit, inibi constituat.

CAP. V. Sane removenda quorundam laicorum procacitas, qui hoc solo obtentu quod ad electionis consortium admittuntur, archipresbyteris suis dominari præsumunt, et quos tanquam patres venerari debuerant, velut subditos contemunt. Hi igitur intra proprii juris terminos sunt redigendi. Et si extraordinariam dominationem in Ecclesiis exercere præsumperint, regia sunt disciplina coercendi. Ipsi vero qui ad gubernandas plebes legitime protracti sunt, nullatenus a suis episcopis repellantur, nisi aut in alicujus criminis reatum inciderint aut easdem plebes male tractaverint.

CAP. VI. Tollenda est enim prava omnino consuetudo quæ in quibusdam locis oriri cœpit, quia nonnulli archipresbyteri vel aliorum titulorum custodes, fruges vel alios ecclesiarum redditus ad proprias domos abducunt. Quidam vero aliorum possessiones conducunt, ut in eis quæ ab ecclesiis suis male subtraxerunt recondant. Nonnulli autem laicorum in tantum eorum nequitia se complices faciunt, ut quæ hujusmodi transgressores ab ecclesia subripuerunt, ipsi in suis domibus abscondant. Tales ergo primum a suis episcopis corripiantur. Quod si se citius corrigere noluerint, tanquam qui ecclesiasticas res sacrilega temeritate tractaverunt, synodali sententia feriantur. Laicos vero qui post hanc denuntiationem socios se hujus expilationis præbuerint, tanquam furti reos, judiciaria coarctabit auctoritas.

CAP. VII. De restauratione ecclesiarum illud capitulum sufficit quod genitor vester in capitulare suo constituit. Sed ut servetur, vestra indiget admonitione.

CAP. VIII. Similiter et de xenodochiis, sicut in eodem capitulare continetur, observandum est.

CAP. IX. De monasteriis autem virorum seu feminarum, quæ secundum regulam sancti Benedicti vel secundum canonicam auctoritatem disposita esse debent, quia inspiratio omnipotentis Dei, ut credimus, cor vestri moderaminis incitavit, ipsi gratias referimus. Nam quod jam maxima ex parte ordinem suum amiserint, omnibus est manifestum. Quæ ut ad pristinum statum reducantur, in domini ac geni-

(1) Vide notas ad Salvian., pag. 419 extrema (Patrolog. t. LIII).

toris vestri ac vestra gloriosa dispositione consistit.

CAP. X. Ea quidem monasteria quæ adhuc statum suum retinent, unumquemque episcoporum in cuius parochia constituta sunt providere oportet utrum ordinem suum teneant. Quod si aliter invenerit, una cum rectore monasterii corrigere debet. Quod si rectoris monasterii principaliter culpa fuerit, et se suosque subditos ad episcopi sui admonitionem corrigere dissimulaverit, synodica debet auctoritate percelli.

CAP. XI. Quidam autem episcopi et rectores monasteriorum res ecclesiarum suarum subtractas et aliis personis largitas esse querunt, et ideo ecclesiasticas utilitates nequaquam se implere posse dicunt: quæ ut restituantur, vestram regiam majestatem imploramus. Quia si hi qui eas pro animarum suarum remedio ecclesiis contulerunt, præmium merentur, sine dubio damnatione digni sunt qui eas subtrahere moliantur.

CAP. XII. In sacris canonibus præfixum est ut decimæ juxta episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem laici, qui vel in propriis vel in beneficiis suas habent basilicas, contempta episcopi dispositione, non ad ecclesias ubi baptismum et prædicationem, manus impositionem, et alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant, sed vel propriis basilicis vel suis clericis pro suo libitu tribuunt. Quod omnimodis divinæ legi et sacris canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem ut eos corrigatis expetimus.

CAP. XIII. Sacra docet auctoritas ut publice peccantes publicæ poenitentiae subjiciantur. Inveniuntur autem quidam qui incesta matrimonia contraxerunt et vel proximis suis vel Deo sacris mulieribus copulati sunt. Quidam etiam publicæ possunt poenitentiae subjugari. Petimus ut comitum vestrorum auxilio fulciantur.

CAP. XIV. Quosdam ministros comitum frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus. Unde majestatem vestram decramus ut capitulare avi vestri de hac re observari præcipiatis.

CAP. XV. De comitibus vero, de quorum vita et actibus a nobis querere voluit sublimitas vestra, quosdam tales esse scimus quales Dei ministros et vestræ reipublicæ provisores esse decet. Nonnulli autem, ut se suosque ministros corrigant, vestra admonitione indigent. Quibus tamen ut aliquid emendandi spatium tribuatis, exprecamus. Qui si se citius corrigere noluerint, regia sunt auctoritate repræmendendi.

CAP. XVI. Statuimus etiam ne episcopi, quando pro confirmando populum parochias circumveniant, archipresbyteros suos gravent, et hujusmodi dispensati contenti sint, panes centum, frisingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum unum, annosam ad caballos modios sex, fenum corr. tres [forte, lesi corbes tres]; mel, oleum, cera, quod sufficit.

CAP. XVII. Petimus etiam ut emunitates progenitorum vestrorum ita conservari præcipiatis, sicut a glorioso genitore vestro in suo capitulare constitutum est.

CAP. XVIII. Per singulas parochias eas festivitates populus observare studeat quas proprius episcopus venerari prædicaverit, ita ut neque illas negligant quas sacerdotes monuerint, neque inani superstitione eas celebrare præsumant quæ nequaquam sunt observandæ.

CAP. XIX. Si vero aliqui inventi fuerint qui sacerdotibus obtemperare noluerint, per ministros reipublicæ distringantur, et satisfactionem poenitentiam quam presbyteri imposuerint subire cogantur.

ANGILBERTI PRIVILEGIUM

Pro Ambrosiana basilica

(UCHELLI, *Italia sacra*, tom. IY, pag. 79.)

In nomine Domini, ANGILBERTUS, beate Mediolanensis Ecclesie humilis archiepiscopus.

Cumque, Domino juvante, gererem sollicitudinem de meæ parochiæ monasteriis, et ea ad tramitem sanctæ conversationis corrigendo atque construendo, prout valui, perduxissem, verti me ad monasterium beatissimi Ambrosii, ubi ejus corpus quiescit, quatenus, necessitate cogente, ibidem abbatem ordinare debuissem. Cumque pro hoc diutius, quem abbatem illius constituere debuissem (quia ibi non reperiebatur talis, eo quod ob negligentiam ordo regularis valde inerat corruptus), pro hoc diutius cœpisssem

D cogitare, cum meis sacerdotibus divinam clementiam postulando: tunc Domino favente, coconsensibus etiam sacerdotibus nostris, abstali Gaudeniam abbatem monasterii Sancti Vincentii (quem etiam ego ibi abbatem jam dudum ordinaveram) et in prefato monasterio Sancti Ambrosii abbatem constitui. Nunc autem, ut ipsi monachi valeant Deo deservire, et ei jugiter laudum gratias referre, exclusi ab indignitate, tam ob stabilitatem regum nostrorum, invictissimorum imperatorum, Ludovici et Lotharii, quam ob pacem immaculatæ matris Ecclesie, per hoc præceptum confirmo ecclesiam et altare quod